

Namalować uczucia

Materiał składa się z sekcji: „Stanisław Wyspiański, *Żona artysty z synkiem Stasiem*”, „Macierzyństwo namalowane”, „Uczucie wyrażone gestem”, „Zadaniowo”.

Materiał zawiera fragment tekstu Elżbiety Charazińskiej *Macierzyństwo*, piękny i nieznany pastel Wyspiańskiego oraz fragment tekstu *Co mówią gesty rąk?*, 12 ilustracji (fotografii, obrazów, rysunków), 17 ćwiczeń, w tym 10 interaktywnych, 7 poleceń.

Bibliografia:

- Źródło: Elżbieta Charazińska, *Macierzyństwo, piękny i nieznany pastel Wyspiańskiego*, dostępny w internecie: <http://www.wyspianski.mnw.art.pl/macierzynstwo.html> [dostęp 26.09.2021].
- Źródło: *Co mówią gesty rąk?*, dostępny w internecie: http://www.gesty.com.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=20 [dostęp 9.10.2021].

Namalować uczucia

Pastele

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Portrety dzieci oraz matki z dzieckiem należą dziś do najbardziej znanych i lubianych przez Polaków scen obrazujących silne, czułe i intymne relacje uczuciowe. Ich reprodukcje można znaleźć nie tylko w wielu domach, lecz także w instytucjach publicznych, takich jak przedszkola czy szpitale. Za co je lubimy? Dlaczego są tak chętnie wieszane na ścianach naszych mieszkań i w miejscach, gdzie bywają rodzice z dziećmi?

Już wiesz

1) Znajdź w bibliotece album poświęcony polskiej sztuce przełomu XIX i XX wieku. Może to być na przykład książka Stefanii Krzysztofowicz-Kozakowskiej *Sztuka Młodej Polski*. Obejrzyj album, a następnie zredaguj krótkie notatki, w których znajdą się odpowiedzi na pytania:

- Czy podoba ci się sztuka, która powstawała na przełomie XIX i XX wieku? Uzasadnij swoją opinię.
- Czy wielu polskich malarzy tworzyło w tym czasie?
- Co artyści najchętniej uwieczniali na swoich obrazach?
- Twórczość którego z malarzy uważasz za najciekawszą? Dlaczego?

2) Wynotuj nazwiska trzech polskich malarzy tworzących na przełomie XIX i XX wieku oraz po dwa tytuły obrazów każdego z nich.

Porozmawiaj w klasie na temat polskiej sztuki przełomu XIX i XX wieku. Podczas dyskusji zbierz informacje potrzebne do odpowiedzi na pytania.

Polecenie 1

Określ, czym zaciękawity cię oglądane dzieła. Wyjaśnij dlaczego.

Polecenie 2

Określ, jakich tematów dotyczyły oglądane przez ciebie obrazy. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Polecenie 3

Ustal, jakie tematy były podejmowane przez artystów tworzących na przełomie XIX i XX wieku. Zapisz swoją odpowiedź.

O autorze

Autoportret

Źródło: Stanisław Wyspiański, *Autoportret*, pastel na papierze, 1903, Muzeum Narodowe, Kraków, domena publiczna.

Stanisław Wyspiański

1869 – 1907

był wybitnym malarzem, poetą i dramaturgiem, ale także projektantem form użytkowych (zaprojektował m.in. własny zestaw mebli!). Tworzył głównie w środowisku artystycznym Krakowa w okresie nazywanym [Młoda Polska](#). Był wszechstronnie utalentowany, dzięki czemu jednocześnie studiował w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych oraz na Uniwersytecie Jagiellońskim, uczestnicząc w wykładach z zakresu historii sztuki, historii i literatury. Już w czasie studiów zaczął podróżować po europejskich ośrodkach kulturalnych. Kilka lat spędził w Paryżu. Po powrocie do kraju w 1894 roku stworzył piękne wielobarwne [polichromie](#) na ścianach kościoła Franciszkanów w Krakowie oraz wyjątkowy witraż z przedstawieniem Boga Ojca *Stań się!*, umieszczony w zachodniej ścianie kościoła.

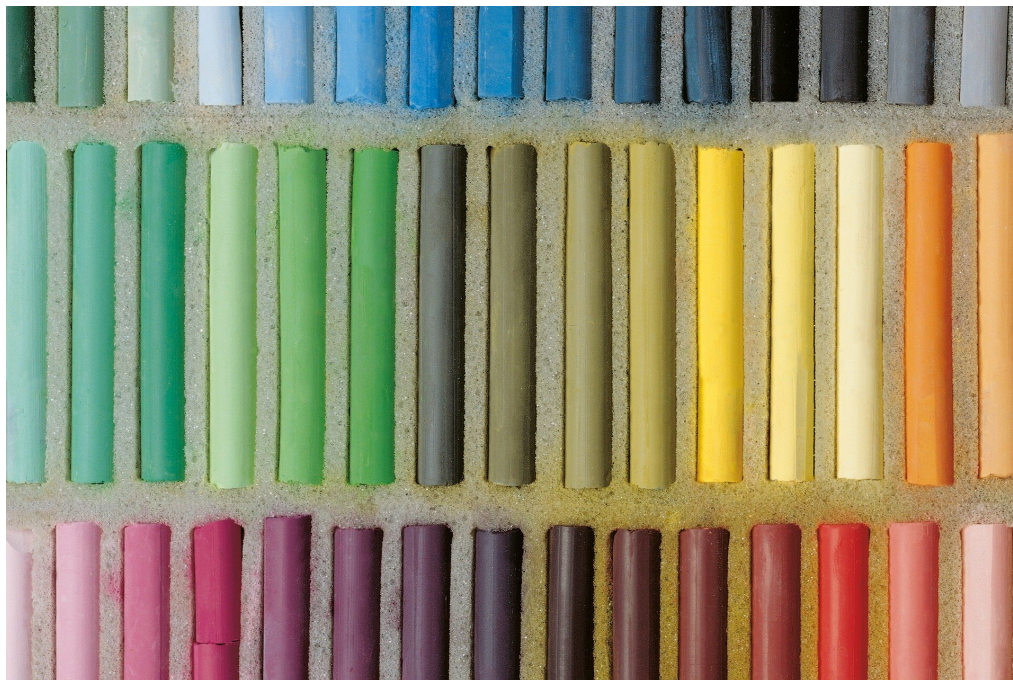
W 1900 roku artysta poślubił chłopkę Teodorę Pytko. W następnych latach powstały wszystkie jego największe dzieła, zarówno literackie, jak i plastyczne. W tym czasie Wyspiański współpracował także z krakowskim teatrem, w którym wystawiał swoje dramaty, np. *Wesele* (1901). Z tego okresu pochodzą również m.in. portrety przyjaciół i najbliższej rodziny, autoportrety, cykl pejzaży z widokiem na kopiec Kościuszki. Szczególne miejsce wśród prac plastycznych Stanisława Wyspiańskiego zajmują portrety jego żony z dziećmi, będące zarówno odzwierciedleniem miłości matki do dzieci, jak i samego artysty – męża i ojca – do swojej żony i dzieci. Portrety te powstały w technice pastelu, ponieważ malarz był uczulony na farby olejne.

Ciekawostka

[Pastel](#) to farba uformowana w cienkie wałeczki z pigmentu z dodatkiem kredy, gipsu i niewielkiej ilości [spoiwa organicznego](#). Dlatego też wielu artystów woli posługiwać się

określeniem 'kredka', a nie 'farba'. Prace wykonywane w tej technice bywają nazywane 'rysunkami', a nie 'obrazami' (choć oczywiście nie zawsze i nie przez wszystkich).

Rozróżniamy dwa podstawowe typy pasteli: suche oraz mokre (tzw. tłuste). Określenie zależy od rodzaju spoiwa w kredce. Efekt zastosowania różnych typów pasteli jest widoczny gołym okiem: rysunek stworzony tłustym pastelem wygląda tak jak praca wykonana popularną kredką świecową (woskową), a suchym – tak jak rysunek wykonany **kolorową kredą**.

Pastele suche

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Pastele suche

Źródło: Sheila Sund, fotografia barwna, licencja: CC BY-NC 2.0.

Pastele mokre

Źródło: Pixabay, fotografia barwna, domena publiczna.

Pastele mokre

Źródło: Pete, fotografia barwna, licencja: CC BY 2.0.

Stary się! (Bóg Ojciec)

Źródło: Stanisław Wyspiański, *Stary się! (Bóg Ojciec)*, witraż, 1897–1900, kościół św. Franciszka, Kraków, domena publiczna.

Ćwiczenie 1

Wypisz najważniejsze cechy postaci Boga Ojca przedstawionego na witrażu Stanisława Wyspiańskiego.

Ćwiczenie 2

Zaznacz prawidłowe dokończenie zdania. Kolorystyka witrażu Stanisława Wyspiańskiego jest...

☐ stonowana.

☐ nierealistyczna.

☐ ciepła.

☐ zharmonizowana.

☐ kontrastowa.

☐ chłodna.

☐ monochromatyczna.

☐ realistyczna.

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 3

Uzupełnij zdania opisujące kompozycję witrażu *Stań się* podanymi poniżej wyrażeniami.

Ponieważ postać stwórcy ukazano w pełni, kompozycja witrażu jest .

Kompozycja witrażu jest , nie tylko dlatego, że Bóg unosi dłoń w dramatycznym geście, lecz również, dzięki ekspresji rozfalowanych barwnych pasm.

Ponieważ większość dekoracyjnych form składających się na witraż można odnieść do spotykanych w rzeczywistości, jest to kompozycja .

Pomimo tego, że w części witrażu kompozycja zmienia kierunek jak litera S i jest lokalnie , w całości kompozycja pozostaje .

W górnej części kompozycja witrażu jest , jednak dołem staje się .

dynamiczna

realistyczna

asymetryczna

symetryczna

statyczna

wertykalna

otwarta

diagonalna

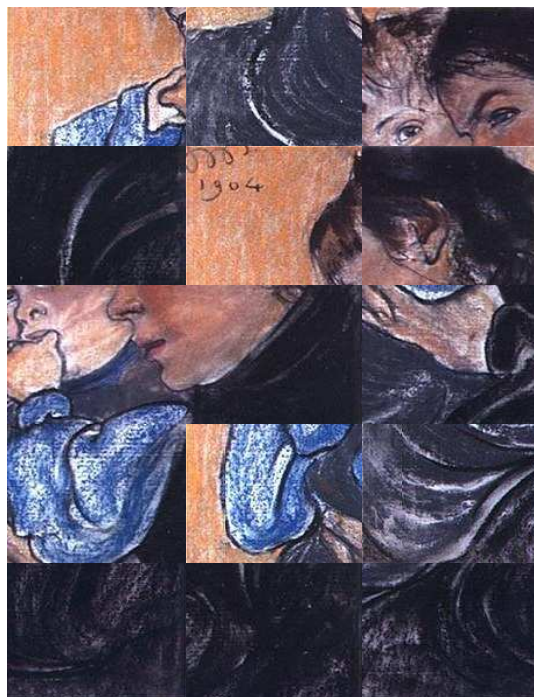
zamknięta

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Stanisław Wyspiański, *Żona artysty z synkiem Stasiem*

Ćwiczenie 4

Z pomieszanych fragmentów ułóż obraz *Portret żony artysty z synkiem Stasiem* Stanisława Wyspiańskiego.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

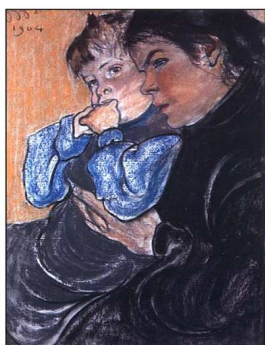
Ważne!

Karta katalogowa zawiera niezbędne podstawowe informacje o dziele sztuki. Jej elementy to:

- imię i nazwisko autora,
- tytuł pracy
- data powstania dzieła,
- technika malarska,
- miejsce przechowywania danej pracy.

Ćwiczenie 5

Korzystając z podpisu pod reprodukcją, stwórz muzealną kartę obrazu. Uzupełnij podpisy na ilustracji.

.....			Stanisław Wyspiański
.....			<i>Żona artysty z synkiem Stasiem</i>
Data powstania dzieła:			
Technika malarska:			
.....			Muzeum Górnośląskie, Bytom

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Uzupełnij zdania podanymi poniżej wyrazami lub wyrażeniami.

Autorstwo pracy określa się na podstawie . Data powstania pracy została umieszczona na .

Identyfikację osób przedstawionych w dziele przeprowadza się, korzystając z dostępnych informacji, .

rysunku

pseudonimu artysty

sygnatury

książce

np. innych prac, fotografii

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Do podanych poniżej pytań dopasuj zestawy haseł, które wykorzystasz do tworzenia opis obrazu *Żona artysty z synkiem Stasiem*.

Lp.	Pytania	Hasła
1.	Kto został przedstawiony na portrecie?	
2.	Jak rozmieszczono postaci?	
3.	Jak została przedstawiona postać kobiety?	
4.	Jak została ukazana postać dziecka?	
5.	Jak zostało oddane tło?	
6.	Czy artysta umieścił na portrecie wiele szczegółów?	
7.	Czy praca jest bardzo kolorowa?	
8.	Które fragmenty obrazu zostały oddane najdokładniej?	

Żona artysty z synkiem Stasiem

Źródło: Stanisław Wyspiański, *Żona artysty z synkiem Stasiem*, pastel na papierze, 1904, Muzeum Śląskie w Katowicach, domena publiczna.

Lp.	Pytania	Hasła
9.	Jak określiłbyś uczucia łączące sportretowane postaci?	
10.	Dzięki czemu wyraźnie ujawniają się te uczucia?	

twarze matki i dziecka

kobieta z małym dzieckiem; matka z małym chłopcem; żona artysty z synkiem Stasiem

jednolite; puste; podkreślające znaczenie I planu

nie; zastosowane kolory: czerń, szarość, błękit, żółcień, pomarańcz

pozytywne: więź matki z dzieckiem, czułość, poczucie bezpieczeństwa chłopca w ramionach matki, poświęcenie, miłość macierzyńska

obie postaci zajmują niemal całą płaszczyznę rysunku; postać kobiety zajmuje całą prawą stronę rysunku; postać dziecka znajduje się w centrum kompozycji

twarz matki; gest mocnego objęcia dziecka przez matkę – znaczenie motywu podkreślone poprzez umieszczenie go w centrum portretu

en face

nie; ubrania oddane za pomocą dużych
płam; brak szczegółów ubrań

z profilu; widoczny jest lewy profil postaci

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Uzupełnij poniższy tekst, wykorzystując wiadomości zebrane w ćwiczeniu 11.

Kobieca postać []. Została ukazana []. Jest ubrana [].
[]. Ma ciemne włosy. Na kolanach [], którego postać [].
[]. Dziecko jest ubrane w [], ma jasne włosy. Matka obejmuje je [],
która znajduje się dokładnie w centrum całego przedstawienia. Ubiór obu postaci jest pozbawiony []. Tło portretu jest []. Mocno kontrastuje z sylwetkami obu postaci i []. Najdokładniej zostały oddane [].

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Opisz obraz Stanisława Wyspiańskiego, udzielając odpowiedzi na przykładowe pytania z ćwiczenia 7.

Ciekawostka

We wspomnianym powyżej **katalogowym** typie opisu dzieła najistotniejsze są wszystkie dane na temat każdej pracy. Poza nim można wyróżnić również opis **formalny** – analiza kompozycji dzieła, podczas której określamy miejsca na płaszczyźnie, plany i kierunki kompozycji oraz **ikonograficzny** – należy tu uwzględnić całą 'treść' przedstawienia, motywy, które można wskazać w pracach artystycznych.

Dla odbiorcy niezwykle istotne jest jego spotkanie z dziełem sztuki; wyrażenie własnych przemyśleń, odczuć, emocji, które towarzyszyły mu podczas kontaktu z nim. Jest to etap

najbardziej osobistego zbliżenia się oglądającego do obrazu czy rysunku.

Macierzyństwo namalowane

Ćwiczenie 10

Z pomieszanych fragmentów ułóż obraz *Macierzyństwo* Stanisława Wyspiańskiego.

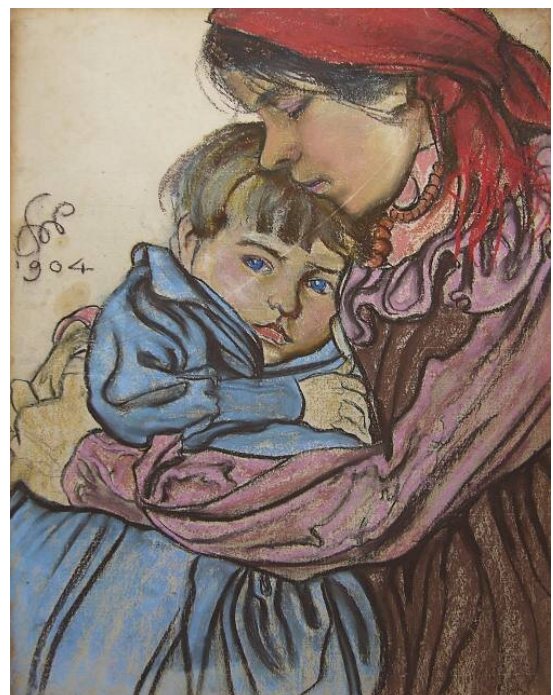
Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Elżbieta Charazińska

Macierzyństwo, piękny i nieznany pastel

Wyspiańskiego

Obraz, ukazujący żonę artysty Teodorę gestem pełnym matczynej miłości tulącą w ramionach najmłodszego synka, Stasia, wpisuje się w rozbudowaną serię przedstawień ze scenami macierzyństwa. Motyw matki

Macierzyństwo

karmiącej niemowlę bądź
przytulającej je do piersi pojawia

Macierzyństwo

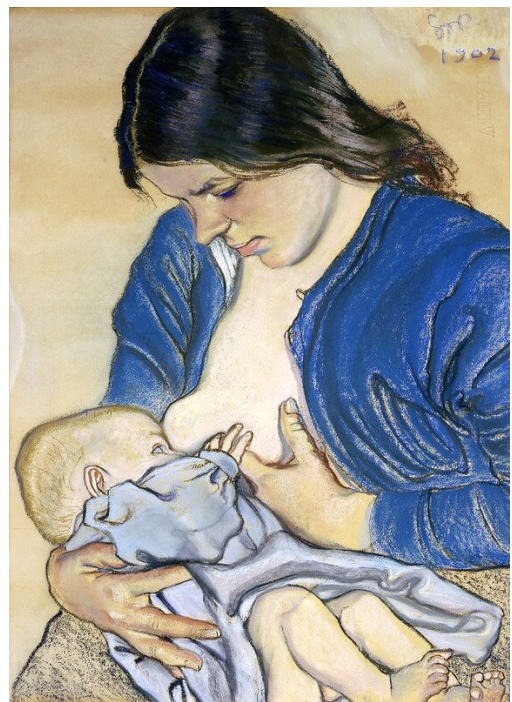
Źródło: Stanisław Wyspiański, 1905, pastel na papierze, Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

występuje Teodora Wyspiańska karmiąca starszego synka Mietka (ur. 1899) lub najmłodszego Stasia (ur. 1901). Natomiast w rozwiązaniach kompozycyjnych Wyspiański pozwala sobie na śmiałe kadrowania, ograniczając niekiedy pole obrazowe do ujęcia samego niemowlęcia przy piersi, uniemożliwiając tym zabiegiem identyfikację matki. [...]

Artystycznym wyrazem zachwytu Wyspiańskiego nad objawami bezinteresownej matczynej miłości było wiele przedstawień żony z najmłodszym synkiem, które namalował w 1902 i w 1904. Jednym z takich obrazów jest ta efektowna kompozycja, ukazująca utrudzoną kobietę usiłującą uśpić w ramionach rozkapryszzone dziecko. Zmęczenie rysujące się na twarzy Teodory wydobył artysta delikatnym [modelunkiem](#)

Źródło: Stanisław Wyspiański, *Macierzyństwo*, pastel na papierze, 62 x 47,4 cm, 1904, Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

się w twórczości Wyspiańskiego wraz z przyjściem na świat własnego potomstwa artysty. W dawnych katalogach obrazy o tej tematyce występują pod różnie brzmiącymi tytułami: *Matka karmiąca dziecko*, *Dziecko przy piersi*, *Matka karmiąca*, *Matka i dziecko*, *Macierzyństwo*. W tych intymnych scenach niemal zawsze

Macierzyństwo

Źródło: Stanisław Wyspiański, *Macierzyństwo*, pastel na papierze, 1902, Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

i mistrzowskim rozkładem światła. Podkreślił je również zestawieniem z płomienną barwą koralu i chusty, spod której opadają na czoło niesforne kosmyki włosów. Natomiast małego chłopca o wielkich błękitnych oczach i kapryśnie zaciśniętych ustach, spowitego w suto sfałdowaną koszulkę, przedstawił w desperackim zmaganiu z nadchodzącym snem. Rozwiązanie kolorystyczne całości oparł na kontraście gorącej gamy czerwieni i **ugrów** z chłodnym błękitem i różem. W tej scenie urzeka także charakterystyka postaci oraz naturalność ich póz i gestów.

Źródło: Elżbieta Charazińska, *Macierzyństwo, piękny i nieznany pastel Wyspiańskiego*, dostępny w internecie: <http://www.wyspianski.mnw.art.pl/macierzynstwo.html> [dostęp 26.09.2021].

Ćwiczenie 11

Na podstawie przeczytanego tekstu określ prawdziwość następujących stwierdzeń.

☐ Wiele przedstawień żony z najstarszym synkiem powstało w 1902 i 1904 roku.

☐ Wyspiański zaczął malować portrety matki z dzieckiem, kiedy został ojcem.

☐ Postaci na obrazie zostały ujęte w sztywnych pozach.

☐ Kolorystyka obrazu została oparta na harmonijnym zestawieniu barw.

☐ Malarz często portretował swoją żonę z córeczkami.

☐ Artysta potrafił oddać na obrazie zmęczenie matki usypiającej dziecko.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 12

Podaj, w jakich sytuacjach Wyspiański uwieczniał na obrazach żonę z dziećmi.

Ćwiczenie 13

Wyjaśnij, za pomocą jakich efektów malarskich artysta podkreślił na obrazie zmęczenie żony. Przyjrzyj się obrazowi i wskaż te efekty.

Ćwiczenie 14

Przyporządkuj do odpowiedniej grupy wyrazy bliskoznaczne do słów „rodzicielstwo” i „więź”.

Wyrazy bliskoznaczne do słowa „rodzicielstwo”

Wyrazy bliskoznaczne do słowa „więź”

rodzice

macocha

więzy

ojciec

matka

spójnia

bliskość

macierzyństwo

ojcostwo

związek

relacja

wspólnota

zażyłość

rodzic

ojczym

solidarność

współzależność

połączenie

Ćwiczenie 15

Uzupełnij przysłowia podanymi poniżej wyrazami i wyrażeniami. W razie potrzeby skorzystaj ze *Słownika przysłów*.

Dobrzy rodzice to nie tacy, na których można się , lecz ci, którzy uczą, jak się obchodzić bez .

jest matką wynalazków.

jest matką wiedzy.

wszystkiego dostanie, prócz ojca i matki.

oparcia

Czytanie

oprzeć

Eksperyment

Potrzeba

Za pieniądze

Za naukę

Powtarzanie

Zródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Uczucie wyrażone gestem

Dłoń mężczyzny i dłoń dziecka

Źródło: Pixabay, fotografia czarno-biała, domena publiczna.

Czy zwróciłeś uwagę, w jaki sposób matka trzyma swojego małego synka na obrazach Wyspiańskiego? Gest ramion obejmujących dziecko mówi o matczynej miłości i chęci zapewnienia mu bezpieczeństwa. Co, bez użycia słów, można przekazać innym ludziom za pomocą gestów naszych rąk?

“ Co mówią gesty rąk?

- Mocny i energiczny uścisk dłoni sprawia wrażenie osoby silnej i statecznej – jest to człowiek ze zrównoważonym charakterem, szczery i bez kompleksów. – Lekki uścisk dłoni oznacza, że rozmówca nie jest pewny siebie i brakuje mu odwagi w podejmowaniu decyzji. Lekki uścisk cechuje też ludzi podejrzliwych, jednak gdy uda nam się zjednać ich zaufanie, to mamy w nich bardzo oddanych przyjaciół czy pracowników. [...] – Skrzyżowanie rąk na piersiach to wyraz postawy negatywnej lub obronnej, osoba taka nie czuje się pewnie i bezpiecznie lub też nie zgadza się z tym, co mówi rozmówca. Im wyżej są trzymane ręce, tym gorszy jest humor tej osoby.
- Trzymanie rąk za plecami, podniesiona głowa i wypięta pierś – ten gest świadczy o dużej pewności siebie i poczuciu bezpieczeństwa. [...]
- Siedzenie z rękoma założonymi za głowę i skrzyżowanymi nogami oznacza dużą pewność siebie, komfort psychiczny i przewagę nad rozmówcą, poczucie dominacji.
- Stukanie palcami w stół oznacza zniecierpliwienie; osoba ta może być sfrustrowana, zdenerwowana lub znudzona przeciągającym się tematem rozmowy i czeka na jej zakończenie. [...]
- Ręce w kieszeniach, a kciuk na zewnątrz jest prezentowaniem siły psychicznej i pewności siebie. Osoba taka jest gotowa na niespodziewane wyzwania i nie obawia się trudności.
- Ręce wsunięte do tylnych kieszeni – taką pozycję przyjmuje osoba ambitna, ale przez swoją skromność pozbawiona siły przebicia.
- Zacieranie rąk to oczekiwanie na pomyślne wiadomości.
- Poprawianie, układanie włosów – brak pewności siebie, brak poczucia bezpieczeństwa.
- Stukanie się w brodę – próba podjęcia decyzji, szukanie wyjścia z trudnej sytuacji.

– Obgryzanie paznokci – brak poczucia bezpieczeństwa, zdenerwowanie, niepewność.

Źródło: *Co mówią gesty rąk?*, dostępny w internecie: http://www.gesty.com.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=13&Itemid=20 [dostęp 9.10.2021].

Polecenie 4

Przywołaj inne sposoby komunikowania treści za pomocą gestów.

Polecenie 5

Wyjaśnij, dlaczego język niewerbalny jest tak ważny.

Zadaniowo

Polecenie 6

Stanisław Wyspiański stworzył wiele pasteli, na których uwiecznił swoją żonę wraz z dziećmi – Stasiem, Mietkiem, Helenką. Wybierz dwa z nich i zastanów się, co je łączy. Swoją odpowiedź [uzasadnij](#).

Polecenie 7

Uczucie macierzyńskiej miłości do dziecka może być wyrażane w sztuce i literaturze na różne sposoby. Michał Anioł uwiecznił je w rzeźbie *Pieta*, Konstanty Ildefons Gałczyński w wierszu *Spotkanie z matką*, Józef Ratajczak w utworze *Mama* czy Anna Świrszczyńska w liryku *Jak kochać mamę*. Określ, w jaki sposób przywołani twórcy wyrazili to uczucie.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.